ג' תמוז

א. ג' תמוז – בפרשת חוקת

ג' תמוז, היום שבו שוחרר כ"ק מורי־וחמי הרבי מבית הסוהר, חל, ב(חלק מן השנים) סמוך לשבת פרשת חוקת – לפעמים בשבוע של פרשת חוקת, ולפעמים[1] בימים ה"מתברכים" משבת פרשת חוקת.

לפי אמרתו המפורסמת של השל"ה[2], שכל מועדי השנה – כולל המועדים דרבנן – נרמזים בפרשיות התורה הנקראות בשבתות שבהן חלים מועדים אלו, מובן, שבפרשת חוקת יש רמז לגאולה של ג' תמוז.

ב. ג' תמוז – התחלה; י"ב־י"ג תמוז – שלמות הגאולה

בגאולתו של הרבי היו, באופן כללי, שני שלבים: בג' תמוז הוא שוחרר מבית הסוהר, אך נשלח לגלות לשלש שנים. רק לאחר מכן, בי"ב־י"ג תמוז הוא שוחרר לגמרי, גם משליחתו לגלות, ויכול היה לשוב לביתו.

יוצא מכך, שבג' תמוז היתה התחלת הגאולה, ובי"ב־י"ג תמוז היתה שלמות הגאולה.

ולכן יש מעלה בג' תמוז על־פני י"ב־י"ג תמוז:

אמנם, חג הגאולה נקבע דוקא לי"ב־י"ג תמוז, כי "חג" ושמחה גלויה קובעים כאשר הגאולה היא בשלמות,

[בדומה לברכת הגומל, אשר הרבי בירכה רק לאחר הגאולה בי"ב תמוז[3], כיון שאי אפשר לברך ברכה זו "עד שיצא מהסכנה לגמרי .. עד שיחזור לבוריו לגמרי"[4],

אך בעצם הגאולה יש מעלה דוקא בהתחלת הגאולה על־פני שלמות הגאולה. כי, בנוסף לכך שבהתחלה יש מעלה של שבירת הקשיים של "כל התחלות קשות"[5], הרי בנוסף לכך בהתחלת הגאולה מתרחש שינוי והפיכת המצב מגלות לגאולה,

[ובמיוחד בענייננו, כאשר[6] שינוי המצב בפשטות, אשר התרחש על ידי

---

1) כן הי' בשנת תרפ"ז (שנת המאסר והגאולה) וכן בקביעות שנה זו (תשד"מ).

2) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

3) סה"מ קונטרסים ח"א קעה, א. ס' התולדות אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' 221. – וכן אמר אז (לאחרי הגאולה די"ב תמוז) מאמרי ד"ה ברוך הגומל (נדפסו בסה"מ קונטרסים שם; סה"מ תרפ"ז).

4) סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג, ס"ה.

5) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, ה.

6) ראה בזה – לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 297. ועוד.

הגאולה בג' תמוז – שחרור מבית הסוהר (במיוחד במצבה של המדינה ההיא בימים ההם[7]) ומעבר אפילו למצב של גלות בעיר רחוקה – היה עצום, מכמה בחינות, יותר מאשר ההבדל בין שהייתו בגולה לבין יציאתו חפשי לביתו, במיוחד כאשר גם בהיותו בביתו הוא היה נתון תחת השגחתו של השלטון ההוא],

הרי בנוסף לכך ידוע, שבהתחלתו של כל דבר כלול הדבר כולו. כפי שאנו מוצאים בענין של ראשי תיבות – שהוא על־פי התורה ומופיע גם בתורה[8] – שהאות הראשונה של המלה רומזת למלה כולה[9], וכדומה[10]. וכך בענייננו: גאולתו של הרבי נרמזת ו„כלולה" בשלמותה בהתחלתה בג' תמוז.

ג. מסירות נפש ללא חישובים ומגבלות

מאסרו וגאולתו של הרבי קשורים, באופן כללי, לעבודתו בהרבצת התורה והחזקת היהדות והפצתם במדינה ההיא, אשר דרשה בימים ההם מסירות נפש בפועל.

יותר מכך: כאמור מספר פעמים[11], לא היתה זו מסירות נפש רגילה, אלא מסירות נפש בלי שום מגבלות וחישובים. אילו היו עורכים חישובים אם יש סיכויים להצליח בעבודה זו בדרך הטבע, וכדומה, לא היה מקום לעסוק בה, ובודאי שלא למסור את הנפש על כך, וכל־שכן וקל־וחומר[12] – לא לסכן את חיי תלמידיו ושלוחיו למען עבודה זו.

ואופן זה של מסירות נפש, ללא כל חישובים, היה ניכר בגלוי בהנהגתו של הרבי בכלל, ובמיוחד בקשר לגאולתו בג' תמוז, עד אשר עצם ה„תאריך" של ג' תמוז (בקשר לגאולה) מזכיר את מסירות נפשו, כפי שיוסבר להלן.

ויש לומר, שהקשר של גאולת ג' תמוז לדרגה זו של מסירות נפש, ללא שום הגבלות של „חישובים ושיקולים", נובע מכך שבהתחלת הגאולה היתה צריכה לבוא לידי ביטוי המשמעות הכללית של המאסר והגאולה.

ד. „מוכן להישאר במאסר, ובלבד שלא לנסוע בשבת"

הרבי, בעל הגאולה והשמחה, סיפר[13], שביום חמישי, א' דראש חודש

7) שאז היתה סכנת נפשות ממש, כדלקמן ס"ה.

8) ראה שבת קה, רע"א: מנין ללשון נוטריקון מן התורה כו'. ובכ"מ.

9) עיין שער היחוד והאמונה פי"ב. ועוד.

10) כמו ענין „ראש השנה" שבו כלול החיות של כל השנה (לקו"ת ר"ה נג, ד. שם נח, א. עטרת ראש בתחלתו בארוכה. ועוד).

11) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 329 ואילך. ועוד.

12) ראה לקו"ש שם ע' 330.

13) ראה ספר השיחות תש"א ע' 139. ס'

תמוז, לפני הצהריים, בישרו לו על שחרורו מבית הסוהר ועל שליחתו לשלש שנים לגלות בעיר קאסטראמא. עם זאת הודיעו לו, שביום שחרורו מן המאסר, יותר לו לבלות שש שעות עם בני ביתו והזהירו אותו שבערב יהא עליו לעזוב את עירו ולנסוע לקאסטראמא.

כיון שהיה זה ביום חמישי, שאל הרבי: מתי יגיע לקאסטראמא? והשיבו לו, שהוא יגיע לשם בשבת. הרבי אמר, שבשבת לא יסע בשום אופן. ורק לאחר מאמצי השתדלות מיוחדים אצל גורמי הממשלה, הצליחו להביא לידי כך, שהרבי יוכל לנסוע ביום ראשון, ג׳ תמוז, ועד אז הוא נשאר במאסר.

אחד האנשים שביצע בפועל את מאסרו של הרבי אמר לו, שאם הוא לא יסכים לנסוע ביום חמישי בערב ולהגיע בשבת לקאסטראמא, הרי שהלה לא ישחררו כלל מן המאסר. על כך השיב הרבי, שהוא מוכן להישאר במאסר זמן רב ככל שיהיה, אך בשבת הוא לא יסע בשום אופן!

ה. סכנה ודאית אל מול ספק נסיעה בשבת

דרך זו של עמידה בתוקף על אי־נסיעה בשבת, טעונה הסבר:

על ידי אי־הסכמתו לנסוע מיד לקאסטראמא, כאשר כבר הסכימו לשחררו מבית הסוהר, ונכונותו להישאר במאסר, הכניס הרבי את עצמו מיידית למצב של ודאי סכנה:

מלכתחילה הרי נקבע לו גזר דין של היפך החיים ר״ל, ורק על ידי שתדלנות בטלו גזירה זו והמירוה לעונש קל יותר של עשר שנים, ולאחר מכן שלש שנים בגלות. גם לאחר זאת, הרי אלו אשר גזרו את דינו מלכתחילה כדלעיל לא שינו את דעתם, אלא שמדרגים גבוהים יותר בממשל הכריחום שבהישארם בתפקידם ובעוצמתם הרי הם יבטלו פרט זה וישחררו את הרבי מן המאסר, ואם כך מובן, שהישארותו ברשותם בבית הסוהר במצב זה היא סכנת נפשות ממש. במיוחד כאשר עצם סירובו של הרבי לנסוע בשבת עוררה אצלם כעס נוסף ועצום: מרידה נגד פקודתם, פירסום בבית הסוהר שלהם אודות שמירת שבת בהיקף נרחב בין כל הפקידים והאסירים, ומניעת ביצוע מזימתם לגרום לכך שהרבי יסע בשבת[14].

מצד שני, כיון שהיציאה מבית הסוהר היתה צריכה להיות ביום חמישי, הרי חילול השבת היה (א) לא באותו זמן בכלל, (ב) בגדר ספק, וכמה ספקות בכלל. שהרי לאחר השחרור ביום חמישי היתה אפשרות גדולה יותר של השתדלות, ובהנהגתו של הרבי, שהוא

התולדות שם ע׳ 212 ואילך. לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 44.

14) ראה ס׳ התולדות שם.

לא יחוייב לנסוע מיד באותו ערב. ואף אילו לא היו מצליחים בכך בזמן קצר זה, הרי נשארה יממה שלמה של נסיעה עד שבת, ובמשך זמן זה היתה אפשרות לנסות ולהשיג אישור לעצירתו באמצע הדרך עד לאחר שבת.

ואף אילו היה מוכרח להישאר ביום השבת בקרון הרכבת, הרי הוא בגדר אנוס, וזהו איסור דרבנן בלבד – איסור תחומין[15], שהרי הימצאות ברכבת אינה

15) ראה שו"ת חתם סופר ח"ו סי' צז (ובעוד אחרונים) דברכבת ליכא אלא משום איסור תחומין, וראה שו"ע אדה"ז סת"ד ס"ב „שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה", ובמילא אין איסור תחומין של תורה, אלא דרבנן.

אבל אין לומר דכאן מותר, דכיון שהוא למעלה מיו"ד שהוא רק ספק, ובספק דרבנן מקילין (שו"ע אדה"ז סרמ"ח ס"ג. סת"ד ס"ג) – כי ברחב ד' יש תחומין גם למעלה מיו"ד (שו"ע אדה"ז סת"ד ס"א), שלכן הולך בקרון אע"פ שגבוה י"ט יש בו משום תחומין (שו"ע אדה"ז סרס"ו ס"ז). וראה גם שו"ת חת"ס שם, שו"ת שואל ומשיב תמישאה ס"ג ועוד (כמה מהם נסמנו בכף החיים סת"ד אות ה).

אבל להעיר משו"ת חת"ס שם סצ"ח שמחלק בין קרון ע"י בהמות, שרק בזה אמרינן כארעא סמיכתא משום שא"א שתלך י"ב מיל כו' בלי שתעמוד – וקרון שהקיטור מוליכו שאין אומרים בזה (כשאינו עומד*) כארעא סמיכתא, והאיסור ברכבת הוא רק משום ספיקא [אי משום כל תיקו דאיסורא (בנדו"ד, אי יש תחומין למעלה מיו"ד) לחומרא אפי' בדרבנן, או מפני שלהרמב"ם חוץ

*) וצריך בירור בנדו"ד (נסיעת כ"ק מו"ח אדמו"ר לקאסטראמא) – האם היתה הרכבת עומדת באמצע הדרך (בשבת).

עשיית מלאכה.

ואם כך, תמוה ביותר, לכאורה: מדוע התייצב הרבי בכל תוקף נגד נסיעתו בהכניסו את עצמו מיידית למצב של סכנה. לכאורה, היה עליו ראשית כל לצאת מיד מסכנה זו של בית הסוהר, ורק לאחר מכן לחפש דרכים להימנעות מנסיעה בשבת?

ו. מסירות נפש בכל הענינים

מסירות נפש כזו ראו אצל הרבי בכל גישתו לעבודה של הפצת התורה וחיזוק היהדות במדינה ההיא.

כאמור מספר פעמים[16], נהג הרבי במסירות נפש זו לא רק בענינים שחייבים למסור עליהם את הנפש, אלא

לי"ב מיל דאורייתא וספיקא לחומרא]. ולסברא זו, מכיון שאדה"ז פסק (כנ"ל) אשר (א) בזמן הזה שאין רה"ר גמורה אין תחומין של תורה, (ב) למעלה מיו"ד בספק דרבנן מקילין** – לכאורה מותר להפליג לפני השבת (ראה סרמ"ח שם). ולהלכה כבר אסרו באחרונים בפשטות הנסיעה ברכבת הברזל וכיו"ב בשבת (כנ"ל). ואכ"מ.

16) ראה הנסמן בהערה 11.

**) ולהעיר משו"ע אדה"ז סרמ"ח בקו"א סק"ג דאף גבי קרון אף למ"ד י"ב מיל דאורייתא אין איסור דאורייתא דלכ"ע לא שייך תחומין כשהספינה הולכת. ע"ש. וכבר העיר בס' זכרון יוסף (ברדיוב, תרפ"ט) אות ריא שלכאורה זה סותר פסק אדה"ז בסי' רסו שם דבקרון יותר מי"ב מיל (להאומרים שהוא מה"ת) יש תחומין מה"ת. ואכ"מ.

אף בענינים שהם בבחינת „הרשות בידו". יותר מכך: כפי שכבר הוסבר פעם בהרחבה[17], היתה לו מסירות נפש גם לענינים אשר כמה גדולי וחכמי ישראל סברו שאין למסור עליהם את הנפש.

כאשר מדובר בעבודה הכללית של הרבי במדינה ההיא, עדיין ניתן להבין מדוע נהג באופן זה. כי בראותו שמצבם של ישראל שם הוא כך, שעצם קיומם של יהודים ושל יהדות שרוי בסכנה עצומה – שלא יכבה נר ישראל ח"ו, ובהכירו בשליחותו כנשיא ישראל, אשר צריך לדאוג לקיום עם ישראל, לא התחשב הרבי במסירות נפשו עבור ישראל בשום חישובים או הגבלות.

אך בענייננו, כאשר אין מדובר בענין הנוגע ל„טובת" הרבים והציבור, אלא בשאלה הקשורה, לכאורה, רק למעשיו באופן פרטי – אם יסע אז לקאסטראמא אם לאו – מדוע נהג הרבי גם במקרה זה במסירות נפש כזו?

ואדרבה: על ידי פעולה זו הוא מעמיד בסכנה את כל עבודתו בהרבצת התורה וחיזוק היהדות!

17) לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 348. וראה שם שי"ל שמסנ"פ דכ"ק מו"ח אדמו"ר אז היתה כעין קנאות דפינחס, שמלכתחילה היתה „שלא ברצון חכמים .. אלולי (שראו שצדק מלכתחילה – ע"י) שקפצה עליו רוה"ק ואמרה והיתה לו גו" (ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ז), שכמה חכמי וגדולי ישראל סברו שאין לו למסנ"פ כו'. עיי"ש.

ז. קידוש השם או חילול השם

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

בענין זה לא עמדה לדיון השאלה אם למסור את הנפש למען השבת אם לאו, אלא ביתר עומק התעוררה כאן שאלה של קידוש השם או חילול השם:

מטרת מאסרו של הרבי היתה להפריע לפעולותיו בהפצת היהדות. אילו יצוייר שהרבי לא היה מתנגד מיד לפקודתם לנסוע מיד לאחר שחרורו, כרצונם, שהרבי יסע בשבת – היה זה נצחון עבורם: הרבי „הסכים" לנסוע בשבת.

כל השומעים על הסכמה זו, לא היו יודעים את כל החישובים והשיקולים הכרוכים בכך, שבחשאי ממשיכים בשתדלנות ובודאי יצליחו להשיג אישור שהרבי לא יסע בשבת וכו' –

וכפי שהוסבר מספר פעמים, שכאשר מדובר על קידוש השם או חילול השם אין זה משנה אם מדובר על איסור חמור ביותר או איסור קל ביותר, אלא מתחשבים רק בכך שאנשים אחרים עלולים להבין זאת כענין שלילי[18].

18) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה הי"א (אבל לא נאמר שיש למסור נפשו על הענינים שהובאו שם).

ח. חטא מי מריבה – מניעת קידוש השם

זהו הקשר שבין ג' תמוז לבין פרשת חוקת:

בפרשת חוקת[19] מסופר על חטא "מי מריבה", שבגללו נענשו משה ואהרן ש"לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ..."[20].

ולכאורה, אין מובן[21]: מה היתה חומרתו הגדולה כל כך של חטא זה, שבגללו לא נכנס משה לארץ ישראל? ובמיוחד, כאשר התורה מספרת על ענינים אחרים אשר משה נענש עליהם, אך למרות זאת לא נענש עליהם בעונש כה חמור. ודוקא חטא זה – השינוי של להכות את הסלע במקום לדבר אליו – הביא לגזירה חמורה זו, שלא ייכנס לארץ ישראל?!

ההסבר לכך נרמז בפסוק[20] "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", כפי שמבאר זאת רש"י, שמשום כך חטא זה חמור יותר מטענת משה רבינו כלפי הקדוש־ברוך־הוא "הצאן ובקר ישחט להם"[22], כי שם "לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קידוש השם".

כלומר, כאשר מדובר על פעולה של קידוש השם או להיפך, יש משמעות לאופן שבו מתפרש המעשה על ידי אחרים.

ט. עמידה תקיפה מול הגויים

ויש להוסיף בכך ביתר עומק:

דרכו זו של הרבי, בהתייצבו נגד הפקודה של סוהריו, היתה אצלו לא רק בהוראות הקשורות בגלוי לעניני יהדות, אלא, כפי שסיפר הרבי[23], שהוא החליט בהחלטה תקיפה, שהוא כלל לא ייבהל ולא "יתרגש" מהם, ולא רק שלא יתחשב בהם בדברים הקשורים בגלוי לירא שמים.

ומפני התנהגותו זו הענישו את הרבי ביסורי גוף ר"ל, היכו אותו וכו'.

בדרכו זו הרי אינו קיים השיקול של קידוש השם או פגיעה בהרבצת התורה וכו' – ומהו ההסבר לאופן זה של התנהגות הרבי?

גם ההסבר לדרכו זו נרמז מיד בשמה של הפרשה: "חוקת", כפי שיוסבר להלן.

י. עבודת ה' באופן של חקיקה

אדמו"ר הזקן מסביר[24] ש"חוקה" היא מלשון חקיקה.

---

19) כ, ז ואילך.
20) שם, יב.
21) וכבר האריכו במפרשי התורה בזה.
22) בהעלותך יא, כב.
23) ראה תחילת הסיפור – במקומות שנסמנו בהערה 13.
24) לקו"ת פרשתנו (נו, א). וראה שם בחוקותי מה, א ואילך.

מעלת החקיקה לעומת הכתיבה היא:

בכתיבה, האותיות הן בנוסף לקלף שעליו הן נכתבות. אמנם, באמצעות הכתיבה מתחברות האותיות עם הקלף, אך באופן שבו שני דברים מתאחדים. ולכן, יכול לחול בכך שינוי ואפילו ביטול – אפשר להפריד, למחוק, את האותיות מן הקלף.

לעומת זאת בחקיקה, האותיות אינן מציאות נפרדת מהדבר שבו הן נחקקות, אלא הן חלק ממציאותו. ומשום כך בלתי אפשרי להפריד את האותיות מן האבן שבו הן חקוקות, כי שינוי באותיות הוא שינוי באבן.

וכך גם ברוחניות: כאשר עבודת ה' היא רק כדבר הנוסף למציאות האדם, אפשריים בה שינויים. ייתכן מצב שבו לא יקיימו ענין מסויים בעבודת ה', מכל סיבה שהיא, כולל אונס והכרח, ומציאות האדם לא "תשתנה" על ידי כך.

אך כאשר עבודת ה' חקוקה במציאות האדם והיא חלק ממנו עצמו – אז בלתי אפשרית הפרדותו מעבודת ה'. נטילת ענין מסויים של עבודת ה' ממנו היא פגיעה בעצם מציאותו, כשם שפגיעה בצורת האותיות של אבן יקרה מחייבת שבירת האבן היקרה[25].

ולפיכך, יהודי אשר עבודת ה' חקוקה בנפשו מוסר נפשו על כל פרט ופרט של יהדות, ללא כל חישובים[26], כי בלתי אפשרי להפריד בינו לבין פרט כלשהו בעבודת ה'.

יא. מסירות נפש – עצם מהותו

כך היתה דרכו של הרבי:

כיון שהתורה והמצוות היו אצלו באופן של חקיקה[27], לכן היתה לו מסירות נפש עליהן ללא כל חישובים[27], אם במקרה זה חובה למסור את הנפש לפי ההלכה, או שהדבר כדאי וכו',

מסירות הנפש על כך לא היתה אצלו ענין אחר שמחוצה לו, אשר אפשר לחשוב אם לקיימו, אלא היא התקיימה אצלו מאליה: כיון שעבודת ה' היתה חלק מעצם מציאותו, עד כדי כך שבלתי אפשרי להפריד ביניהם, הרי ממילא היו אצלו כל הענינים של עבודת ה' עד כדי מסירות נפש.

ולכן הוא מסר נפשו לא רק עבור ענינים הפוגעים בגלוי בעבודתו הרוחנית, אלא גם כדי לא "להיכנע"

---

25) ושאני שבירת הלוחות דאירע בזה נס ד"לוחות נשברו ואותיות פורחות" (פסחים פז, סע"ב. חדא"ג מהרש"א שם) – אף שהיו אותיות החקיקה. ואכ"מ.

26) וזוהי ג"כ השייכות לתיבת "חוקת" כפי פירושה הפשוט, חוקה שלמעלה מטעם. וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 326 ואילך.

27) להעיר מלקו"ת פרשתנו שם (נז, רע"ג): משה .. ונחנו מה ח"ע .. אותיות החקיקה.

לגויים שאסרוהו בכל צורה שהיא: אי־התחשבותו בהם לא נבעה משיקולים וכדומה, אלא בעצם מהותו הוא לא יכול היה להיכנע לפני אלו הפוגעים בעבודה של הפצת התורה, כיון שעבודה זו היתה חקוקה כחלק ממנו, באופן של „חוקת".

(משיחות ש"פ חוקת תשמ"א, תשמ"ג)

מכון לוי יצחק